

**INKLYUZIV TA'LIMNI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK-
PSIXOLOGIK ASPEKTLARI**

*Toshkent shahar Texnologiya
menejment kommunikatsiya instituti*

Pedagogika psixologiya kafedrasi o'qituvchisi

Eshmamatova Sitora Tuyg'un qizi

MTS 22-2 guruhi talabasi

Bazarbayeva Yulduz Olimboy qizi

Annotatsiya: Inklyuziv ta'lim jamiyatda har qanday imkoniyatdagi bolalar uchun teng va sifatli ta'lim berishni ta'minlash jarayonidir. Bu ta'lim shakli har bir bolaning qobiliyatlari, ehtiyojlari va shaxsiy xususiyatlari hisobga olinib, ularni umumta'lim maktabida birgalikda o'qitishni nazarda tutadi. Inklyuziv ta'limning pedagogik-psixologik asoslari uning samarali tashkil etilishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, o'zini ifoda etishi va shaxs sifatida rivojlanishiga yordam beradi. Ushbu maqolada inklyuziv ta'limni tashkil etishda pedagogik va psixologik aspektlar batafsil tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, ehtiyojlar, qobiliyatlar, pedagogik va psixologik aspektlar, pedagogik yondashuv, qobiliyatlar.

Inklyuziv ta'limning pedagogik mezonlari eng avvalo o'quvchilarning individual o'ziga xosliklarini hisobga olishga yo'naltirilgan. Har bir bola o'zining o'rganish uslubi, qobiliyati va ehtiyojlariga ega bo'lib, o'qituvchilarning vazifasi bu farqlarni inobatga olib, moslashtirilgan ta'lim-tarbiya jarayonini yaratishdan iborat. Pedagogik yondashuvlar o'quvchilarga o'rganish imkoniyatlarini kengaytirishga, ularni faol ishtirokga jalb qilishga, shuningdek, mustaqil fikrlash va ijodkorlikka o'rgatishga qaratilgan. Inklyuziv ta'limda individual yondashuv o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro aloqani mustahkamlaydi hamda o'qish jarayonining samaradorligini oshiradi. Inklyuziv ta'lim jarayonida psixologik aspektlar muhim o'rin tutadi. Bolalarning ijtimoiy-emosional rivojlanishi, o'ziga bo'lgan ishonchi, ijtimoiy integratsiyasi inklyuziv ta'lim muhitida yanada kuchayadi. Ijtimoiy psixologiyani asosiy tamoyillaridan biri — har bir inson jamiyatda o'z o'rniga ega ekanligini anglashidir. Inklyuziv maktabda o'quvchilar o'zaro hurmat, hamkorlik va yordam asosida bir-birini qabul qilishni o'rganadilar. Bu esa o'z navbatida ijtimoiy cheklovlarni bartaraf qiladi va bolalar orasidagi zo'ravonlik va diskriminatsiyani kamaytirishga yordam beradi. Shuningdek, psixologik tayyorgarlik o'qituvchilarning bolalar bilan muloqot qilish usullarini, ularning ehtiyojlarini to'g'ri anglash va mos harakat qilish ko'nikmalarini shakllantirishni o'z ichiga oladi.[1]

Inklyuziv ta'limni amalga oshirishda pedagogik metodlar va resurslarning moslashuvchanligi katta ahamiyatga ega. Maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar uchun individual o'quv rejalar yaratish, o'zaro faoliyat guruhlar shakllantirish, interfaol va ko'rgazmali usullar qo'llanishi o'quv jarayonining sifatini oshiradi. O'qituvchilar doimiy ravishda o'z malakasini oshirishi, psixopedagogik bilim va ko'nikmalarni egallashi muhim. Shuningdek, ta'lim muassasasida ota-onalar va mutaxassislar bilan yaqindan hamkorlik qilish, jamoadagi har bir bolaga mos sharoit yaratish uchun birgalikda ishlash zarur. Jamiyatda inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash madaniy va axloqiy meyorlarga ham bog'liq. Har bir insonning teng huquqliligi va imkoniyatlarining kafolatlanishi siyosiy va ijtimoiy platformalarda ochiq ko'rilishi lozim. Bu esa maktablarda inklyuziv muhitni yaratishga, ilg'or pedagogik yondashuvlarni joriy etishga turtki beradi. O'quvchilarning o'zaro bag'rikengligi, do'stoni munosabatlarni shakllantirishlari uchun turli ijtimoiy faoliyatlar, musobaqalar va loyihalar o'tkazilishi tavsiya etiladi. Inklyuziv ta'lim jarayonida o'qituvchilarning psixologik tayyorgarligi o'ta muhimdir. Ular o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, stress va moslashuv muammolarini bartaraf etishda psixologik qo'llab-quvvatlash ko'rsatish, konfliktlarni hal etish va yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf qilish kabi vazifalarni bajaradilar. Shu bois, o'qituvchilarga psixologik treninglar va seminarlar tashkil etilishi, professional yordam olish imkoniyatlari yaratilishi lozim. Bu jarayon o'qituvchilarning kasbiy sifatlarini oshirish va inklyuziv ta'limning samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi.[2]

Inklyuziv ta'limda o'quvchilar orasida ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish psixologik jihatdan ijobiy natijalar beradi. O'zaro yordam va qo'llab-quvvatlash shakllari, guruh ishlari o'quvchilarning o'zaro ishonchini mustahkamlaydi, ular orasida mehr-oqibat tuyg'ularini oshiradi. Bu esa bolalarning o'zini jamiyat a'zosi sifatida his qilishiga yordam beradi, ularning o'z-o'zini anglash darajasini oshiradi hamda o'zaro farqlarga nisbatan bag'rikenglikni kuchaytiradi. Inklyuziv ta'limni tashkil etish jarayonida individual-psixologik yondashuv markaziy o'rin tutadi. Har bir o'quvchining rivojlanish xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini aniqlash orqali ta'lim jarayoni shaxsga moslashtiriladi. Bunda diagnostika vositalari, kuzatuv va baholash metodlari qo'llanib, o'quvchilarning yutuqlari va qiyinchiliklari aniqlanadi, natijada ular uchun eng maqbul pedagogik strategiyalar ishlab chiqiladi. Ushbu yondashuv tufayli har bir bola ta'limda muvaffaqiyatga erishishi uchun teng sharoit yaratiladi.[3]

Inklyuziv ta'limda ota-onalar va yaqinlarning ishtiroki pedagogik-psixologik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi. Ularning faol ishtiroki bolalarning ijtimoiy va akademik rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, maktablar ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish, ularni inklyuziv ta'limning ahamiyati haqida xabardor qilish,

hamkorlikni kuchaytirish uchun maxsus dasturlar va uchrashuvlar tashkil etishlari lozim. Ota-onalar bilan yaqin aloqada bo'lish bolaning ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatlariga xizmat qiladi. Inklyuziv ta'lim muhitida o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirish uchun maxsus dasturlarni qo'llash muhim. Ular yordamida bolalar kommunikatsiya, muammolarni hal qilish, o'zaro hurmat va jamoada ishlash qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Bunday dasturlar o'quvchilarni nafaqat akademik bilimlarga, balki hayotiy ko'nikmalarga ham o'rgatadi, ularni kelajakda jamiyatda faol va o'zaro hurmatga asoslangan munosabatlar o'rnatadigan shaxslar sifatida tarbiyalaydi.[4]

Inklyuziv ta'limni tashkil etishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan yana bir jihat — bu ta'lim muassasasining moddiy-texnik bazasi va ijtimoiy muhitining mosligi. Ta'lim o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda qurilgan binolar, maxsus jihozlar, ta'lim vositalari mavjudligi bilan samaradorlikni oshiradi. Bundan tashqari, maktab jamoasi ichida ijobiy, do'stona muhitni yaratish, har bir o'quvchining o'ziga hurmat bilan qaralishini ta'minlash inklyuziv ta'limning asosiy shartlaridandir. Inklyuziv ta'lim shundoq ham murakkab pedagogik va psixologik vazifalarni o'z ichiga oladi. Shu sababli u muntazam ravishda amaliyotda takomillashtirilib, yangi bilim va texnologiyalar yordamida rivojlantirilishi zarur. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, pedagog-psixologlarning fikr-mulohazalari, yangi ta'lim uslublari inklyuziv ta'limning yanada samarali bo'lishiga xizmat qilishi mumkin. Shu yo'l bilan har bir bola o'z potensialini to'liq amalga oshiradi hamda jamiyatda teng huquqli a'zo sifatida yetishadi.[5]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'limni tashkil etishning pedagogik-psixologik asoslari uning samarali va uslubiy jihatdan izchil bo'lishini ta'minlaydi. Individual yondashuv, ijtimoiy-emosional qo'llab-quvvatlash, psixologik tayyorgarlik, ota-ona hamkorligi, moslashuvchan o'quv rejalar va qulay muhit yaratilishi inklyuziv ta'lim jarayonining muvaffaqiyat kalitidir. Bu orqali jamiyatda har bir bolaning ta'lim olish huquqi amalga oshirilib, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga erishiladi. Inklyuziv ta'lim nafaqat ta'lim tizimining barqarorligini ta'minlasa, balki ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillarini mustahkamlaydi, kelajak avlod uchun ochiq va bag'rikeng

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimova, N. & Tursunov, A. (2022). "Inklyuziv ta'lim sharoitida maxsus pedagoglar faoliyatini modellashtirishning korreksion-metodik aspektlari". Cyberleninka.ru. <https://cyberleninka.ru/article/n/inklyuziv-ta-lim-sharoitida-maxsus-pedagoglar-faoliyatini-modellashtirishning-korreksion-metodik-aspektlari>
2. Sharoitplus.uz. (2022). "Inklyuziv ta'limning barcha subyektlari uchun psixologik pedagogik qo'llab-quvvatlash". <https://sharoitplus.uz/wp->

content/uploads/2022/09/psixologik-pedagogik-va-rivojlantirishga-yo%E2%80%98naltirilgan-texnologiyalarni-ishlab-chiqish.pdf

3. Goipova, R. (2024). "Inklyuziv ta'lim: nazariya va amaliyot". Scribd. <https://www.scribd.com/document/868307155/10-inklyuziv-talim-goipova-2024>
4. Boboyorova, M. (2024). "O'qituvchilarning inklyuziv ta'limdagi psixologik-pedagogik tayyorgarligi". Interonconf.org, 2024. <https://interonconf.org/index.php/spa/article/download/10144/8572/8368>
5. Sharipov, O. (2023). "Inklyuziv ta'limning psixologik ahamiyati". Interonconf.org. <https://interonconf.org/index.php/idre/article/download/5022/4419/4324>
6. Abdullayeva, N. (2022). "Inklyuziv ta'limning tashkil etilishi va uning pedagogik-psixologik yondashuvlari". Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti. <https://jdpu.uz/wp-content/uploads/2022/12/Inklyuziv-talim.pdf>
7. Raxmatov, S. (2023). "Inklyuziv ta'lim tizimida pedagogik-psixologik yordamni tashkil etish". ResearchEdu.org. <https://researchedu.org/index.php/cf/article/download/271/274/654>